

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vad spelar sexualiteten för roll?

En queerdidaktisk genusanalys av ungdomsromanen
Spelar roll av Hans Olsson

Daniel Berglund

”Svenska/litteraturvetenskap/LAU370”

Handledare: Åsa Arping och Hanne Andersson

Examinator: Johan Alfredsson

Rapportnummer:

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Vad spelar sexualiteten för roll? En queerdidaktisk genusanalys av ungdomsromanen *Spelar roll* av Hans Olsson

Författare: Daniel Berglund

Termin och år: HT 2010

Kursansvarig institution: Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion

Handledare: Åsa Arping och Hanne Andersson

Examinator: Johan Alfredsson

Rapportnummer:

Nyckelord: Genus, queer, litteraturdidaktik, homosexualitet, maskulinitet, ungdomslitteratur.

Uppsatsen syfte är att problematisera dikotomin maskulint/feminint och subjekten män/kvinnor, samt att införa ett icke-heterosexuellt perspektiv in i genusforskningen kring ungdomslitteratur. Detta görs utifrån teoretiker som Judith Butler, R.W. Connell och Judith Halberstam. Som utgångspunkt för den hermeneutiskt textinterna analysen används ungdomsromanen *Spelar roll* av Hans Olsson. Uppsatsen har också ett didaktiskt syfte där det efterfrågas en större medvetenhet kring ämnet sexuell läggning i skolan och utgår från litteraturdidaktikerna Louise M. Rosenblatt och Gunilla Molloy. Analysen fokuserar på hur protagonisten i romanen väljer att göra sin performativa maskulinitetskonstruktion.

I analysen framträder tre centrala teman: Maskulinitetskonstruktion i homosociala och homosexuella situationer, maskulinitetskonstruktion i heterosexuella relationer samt kroppen och dess fysiska reaktioner i sexuella kontexter. Protagonisten kan sägas konstruera sin maskulinitet med maskulina män som förebilder och feminina kvinnor som motpolar. Men det finns även en tydlig ambivalens mellan att vara *kille* och att vara *bög* i protagonistens föreställningsvärld och dikotomin maskulin/feminin är alltid närvarande.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Presentation av primärlitteratur	2
Problemformulering	3
Ur ett didaktiskt perspektiv	4
På en litterär resa	4
Att läsa om homosexualitet med tonåringar.....	5
Teorier och tidigare forskning.....	7
Genus och den sociala (de)konstruktionen.....	7
Verktyglåda för genusanalys	10
De manliga männens maskulinitet	11
Feminint vs maskulinitet eller manlig femininitet och kvinnlig maskulinitet?.....	12
Metoddiskussion.....	13
Analys.....	14
Manliga män som förebilder och synen på sin sexualitet	14
Tjejernas roll i ett maskulint identitetskapande.....	18
Kroppen som identitetskapare	21
Sportens betydelse i det performativa maskulina identitetsbygget	21
”Ständigt upp i vädret” – Erektion, onani och genitalier	22
Bög som identifikationsmarkör	24
Diskussion	25
Didaktisk avslutande diskussion	27
Litteraturlista	29

Inledning

Under september 2010 kunde vi läsa rubriker i USA där flera ungdomar tagit livet av sig efter att ha varit, eller har påståtts vara, homosexuella.¹ I tidningen *Kamratposten*, som riktar sig till ungdomar i skolan, presenterades en undersökning där det bland annat granskades vad informanterna betraktade omgivningens attityd till homosexuella. 47 % av ungdomarna ansåg att "[m]ina vänner är ofta negativa till homosexuella" och av pojkarna i undersökningen menade 60 % att deras vänner var negativt inställda till homosexuella. I undersökningen konstaterades också att några av de vanligaste skällsorden bland skolelever idag är nedsättande termer för homosexuella, så som *lebb* och *bög*.²

Detta är bara två exempel ur nyhetsskörden som behandlar ämnet icke-heterosexuell sexualitet. Men varför rör det fortfarande upp en sådan affekt hos människor idag att andra människor inte lever efter en heterosexuell norm? Det är mycket tragiskt att unga människor i vårt samhälle känner att de lider på grund av sin sexuella orientering och det är ett viktigt ämne som bör tas upp i högre grad i skolundervisningen, och inte minst i skolans styrdokument. Men en "avvikande" (d.v.s. en icke-heteronormativ) sexuell läggning är fortfarande ett negligerat ämne inom skolväsendet och beror i första hand på en okunskap hos lärare. Därför bör den sexuella läggningen vara en nödvändig aspekt att ta med sig in i all skolundervisning, inte minst i litteraturundervisning men också under lärarnas utbildning på universitetet. För att lärare ska kunna nå läroplanens formuleringar om elevernas utveckling som demokratiska och toleranta medborgare, så måste lärare vara medvetna om makt- och genusstrukturer i samhället. Syftet med den här uppsatsen är att dels problematisera begreppen *maskulint* och *feminint* och den dikotomi som ständigt skapas mellan dessa begrepp och dels diskutera hur man kan införliva ett perspektiv kring sexuell orientering i litteraturundervisningen. Syftet är dessutom att diskutera hur (svensk)lärare kan arbeta kring ämnet sexualitet i skolväsendet för att väcka en medvetenhet hos eleverna. Detta för att, på länge sikt, även öka toleransen för personer med en icke-heterosexuell identitet. Slutligen kommer jag att göra detta med utgångspunkt från en analys av en ungdomsroman med homosexuell tematik (presenteras under nästa avsnitt).

¹ Till exempel Torbjörn Ek: "Obama stötar unga – med film" ur <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article8013459.ab>. *Aftonbladet* 25.10.2010.

² "Kropp och knopp – 5000 barn och unga om identitet och sexualitet" ur <http://kpwebben.se/om-kp/press/Komplett-undersokning-2010.pdf>. *Kamratposten* 30.11.2010.

Presentation av primärlitteratur

Romanen *Spelar roll* av Hans Olsson (f. 1962) kom 1993 och är tillsammans med Inger Edelfeldts *Duktig pojke* (som kom 1977) två av de stora 'komma ut'-romanerna i Sverige.³ I *Spelar roll* är protagonisten en 15-årig kille vid namn Johan som enligt baksidestexten är ”trevlig och populär och han verkar helt enkelt vara den där killen alla tjejer vill ha och alla killar vill vara”. Han beskrivs som en aktiv idrottare och som en 'kvinnokarl' med flera heterosexuella förhållanden genom högstadiet. Johan har dock insett att han inte är intresserad av tjejer på något romantiskt eller sexuellt plan utan det är killar som fångar honom. Men Johan känner inte att han under några som helst omständigheter kan 'komma ut' med sin sexuella läggning, varken för sin familj eller för sina vänner. Han har konstruerat en så pass stark identitet som maskulin att det i någon mening blir omöjligt att vara homosexuell. I Johans förställningsvärld finns inte ett perspektiv där homosexuella män även kan vara maskulina män. Johan rör sig främst också i sportrelaterade homosociala miljöer med en tydlig maskulinitetshierarki där homosexuella män underordnas.

Romanen är intressant ur ett genusperspektiv då den tar upp flera aspekter som är centrala i en maskulinitetskonstruktion: kulturella normer, hetero- och homosexuella relationer samt hetero- och homosociala miljöer. Romanen är för övrigt skriven för en ungdomspublicum och den tar upp sexualitet på ett pedagogiskt sätt, vilket ger läraren möjlighet att på ett lättligt sätt ta upp svåra diskussioner kring sexualitet. Även frågor kring normer gällande män och kvinnor kan ta avstamp utifrån romanen.

Jag kommer även att introducera det centrala queerteoretiska begreppet *heteronormativitet*, d.v.s. att det finns en starkt rådande uppfattning i samhället att något är ' normalt' och eftersträvänt. I det här fallet är det att ett heterosexuellt begär är att föredra framför ett homosexuellt utifrån ett kulturellt perspektiv. Uppsatsen kommer visa på att det finns all möjlighet för lärare att införliva diskussioner kring föreställningar med sina elever på en konkret nivå. Uppsatsen kommer även påvisa en möjlig genusanalys av romanen för lärare att utgå ifrån, och den avslutande diskussionen kommer ta upp olika frågor som man som lärare kan basera undervisningen på när man diskuterar sexualitet och normativitet.

Uppsatsen är disponerad på följande sätt: inledningen ger en bakgrund och problemformulering där frågeställningarna presenteras och det didaktiska perspektivet introduceras. Teorier och tidigare forskning kring genus, maskulinitets- och queerforskning kommer att ge nödvändiga verktyg för den genusanalys av romanen som presenteras i ett

³ Hans Olsson: *Spelar roll* (Stockholm, 1993); Inger Edelfeldt: *Duktig pojke* (Stockholm, 1977).

analysavsnitt som kommer visa på hur en sexuell- och maskulinitetsidentitet kan konstrueras. Vidare kommer jag i inledningen att diskutera den hermeneutiska metod som ligger till grund för min analys, då jag har valt att göra en textcentrerad läsning där fokus kommer ligga på hur en maskulinitetskonstruktion gestaltas med utgångspunkt i romanen.

I undersökningen kommer jag att använda mig av begrepp som performativ maskulinitetsbyggande, heteronormativitet och den heterosexuella matrisen för att analysera protagonistens gestaltning som maskulin och på vilka sätt han väljer att konstruera sin maskulinitet, men även hur den sexuella identiteten konstrueras och manifesteras i romanen. Termer som maskulinitetsidentitet och sexuell identitetskonstruktion kommer att vara centrala här. Slutligen kommer analysen att följas av en avslutande diskussion där resultatet av analysen och det didaktiska perspektivet diskuteras.

Problemformulering

Genusinriktade litteraturanalyser är allt vanligare inom ämnet barn- och ungdomslitteratur men fokuserar då i första hand på hur kvinnor, eller snarare flickor, porträtteras i motsats till pojkar. Genusanalysen brukar också visa på hur pojkar och kvinnor infogas i en föreställning om feminint respektive maskulint. Den här uppsatsen hävdar istället att dikotomin feminint/maskulint i själva verket *inte* *alls* är en dikotomi utan bara är olika sidor av samma mynt. Dessutom är det uppsatsens syfte att ta upp frågor om homosexualitet, och sexualitet över lag, i ungdomsromanen och visa på vilka olika sätt en sexuell identitet kan påverka genuskonstruktionen. Jag kommer även att ifrågasätta subjektstanken där en sortering av 'män' och 'kvinnor' respektive 'feminint' och 'maskulint' som homogena subjekt har en tendens att utesluta personer snarare än att införliva människor i en gemenskap.

Då detta är ett interdisciplinärt examensarbete i litteraturvetenskap, litteraturredaktik och pedagogik kommer ett större fokus att ligga på hur man som lärare kan arbeta kring sexualitet och då framför allt ur ett icke-heterosexuellt perspektiv. Jag menar att litteraturundervisningen är ett mycket viktigt verktyg i genusarbetet i skolväsendet och som stöd för detta emancipatoriska perspektiv kan man läsa i den reviderade ämnesplanen för svenskämnet på gymnasiet att "[u]ndervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och sakprosa samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv".⁴ I läroplanen för de frivilliga

⁴ Skolverket: Remissversionen av förslag till en ny ämnesplan i svenska på gymnasienivå. Hämtad från <http://www.skolverket.se/sb/d/3445> den 10 december 2010.

skolformerna (Lpf 94) kan vi också läsa följande formulering: ”[i]ngen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning [...] Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling ska aktivt motverkas”.⁵

Frågan, eller snarare frågorna, är hur man som lärare effektivt kan arbeta för att förändra föreställningsvärldar och för att dekonstruera föreställningarna om det dikotoma förhållandet mellan maskulint och feminint. Ytterligare aspekter att ifrågasätta är tanken på män och kvinnor som homogena subjekt. Genom att lyfta dessa frågor i ett klassrum, banar man väg för en större tolerans och förståelse för andra människors livssituation och andra tankesätt hos eleverna. Den litteraturvetenskapliga analysen kommer att fungera som utgångspunkt för att diskutera det didaktiska perspektivet men också ge en inblick i queer- och genusvetenskapen och förhoppningsvis inspirera lärare till att utgöra egna queera analyser av ungdomsromaner med elever i skolan. Den genusanalysen kommer i sin tur att fokusera på hur protagonisten i romanen *Spelar roll* väljer att konstruera sin maskulinitet utifrån kulturella normer och kroppsliga funktioner. Dessutom kommer analysen att undersöka hur maskulinitet och subjektet 'man' skapar en ambivalens i protagonisten där en maskulin homosexuell man inte passar in i vare sig subjektet 'man' eller 'homosexuell'.

Ur ett didaktiskt perspektiv

En viktig diskussion i sammanhanget är hur lärare kan arbeta kring ämnet sexualitet, sexuell identitet och sexuell läggning för att kunna göra det som ämnesplanen menar är en av svenskämnets funktioner – att ge eleverna en ökad självinsikt om sina fördomar och föreställningsvärldar samt att kunna leva sig in i andra människors livssituation. I detta avsnitt kommer fokus i första hand ligga på en didaktisk diskussion kring hur man teoretiskt kan arbeta med romanen *Spelar roll*. Dessutom kommer jag även att diskutera hur en förändrad lärarroll bör se ut för att kunna lyfta genus och sexuella perspektiv i skolundervisningen.

På en litterär resa

Litteraturforskaren och didaktikern Louise M. Rosenblatt diskuterar litteraturundervisning i sin inflytelserika bok *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa* där begreppet *transaktion* (eng. transaction) är ett av de mest centrala.⁶ Rosenblatt, som tillhör receptionsteoretikerna eller om man så vill anhängare av *reader-response*-teorin, är till

⁵ Skolverket: Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94), reviderad 2009, s.3. Hämtad från skolverket.se den 29 november 2010.

⁶ Louise M. Rosenblatt: *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa* (Lund, 2002).

skillnad från till exempel nykritikerna fokuserad på förhållandet mellan text (avsändare) och läsare (mottagare) och den text som inträder i mötet mellan dessa. Hon menar att texten uppstår i någon bemärkelse först när texten läses av en mottagare och när denne tar med sig sin förförståelse in i läsprocessen. Det som är mest intressant i sammanhanget är den utdelning, eller transaktion som uppstår då en mottagare möter en föreställning som skiljer sig åt från sin egen förförståelse. Det är först då mottagaren stöter på motstånd som gamla föreställningar kan utmanas och i förlängningen ändras.

Det är här som det är viktigt med en utmanande litteraturundervisning, där eleverna får möta ett främmandegörande perspektiv om till exempel sexualitet och kärlek som skiljer sig från deras egen förförståelse och fördomar. Bara genom att utmana eleverna finns det en chans att förändra negativa attityder gentemot till exempel homosexuella män och kvinnor men också främlingsfientlighet och andra utsatta grupper. Förhoppningen är att transaktionen ger en utdelning där eleverna får en ny förförståelse och större tolerans utifrån ett möte med litteraturen men också andra medier som film och konst. Transaktionsbegreppet är centralt i mötet med eleverna då lärare måste vara medvetna om att en lyckad transaktion mellan text och elever i hög grad bygger på en didaktisk medvetenhet om litteraturens möjligheter. Men det är också nödvändigt att ha med ett kommunikationsperspektiv i klassrummet. Kanske bör transaktionsbegreppet införlivas med ett interaktionsbegrepp för att öka möjligheterna till en adekvat utdelning i lärandesituationen i det flerstämmiga klassrummet.⁷ Det finns många olika sätt att skapa en lyckad transaktion mellan elever och text och i nästa avsnitt kommer jag att diskutera en möjlig väg att gå.

Att läsa om homosexualitet med tonåringar

Gunilla Molloy, lektor vid lärarhögskolan i Stockholm, skriver i sin empiriska undersökning *Att läsa skönlitteratur med tonåringar* om hur svenskämnet bör ändras för att få en mer adekvat litteraturundervisning som engagerar och utmanar eleverna.⁸ Molloy är influerad av Rosenblatts didaktiska resonemang och anammar bland annat dennes begrepp om transaktion. Molloy menar att det krävs vissa förutsättningar för att det ska bli en transaktion mellan text och läsare som inte uppfylls i dagens litteratur-/svenskundervisning. För svenskämnet ska bli relevant för eleverna behöver ämnet övergå från ett färdighetsämne till att bli ett mer *socialhumanistisk* ämne. Med detta menas att svenskämnet (och implicit litteraturundervisningen) måste ta ett större strukturellt perspektiv och samarbeta mer med till exempel

⁷ Olga Dysthe: *Det flerstämmiga klassrummet* (Lund, 1996).

⁸ Gunilla Molloy: *Att läsa skönlitteratur med tonåringar* (Lund, 2003).

samhällskunskapsämnet. I både läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) och Lpf 94 påpekas skolans roll som utbildare av demokratiska värderingar och ”har i uppdrag att överföra [demokratiska] grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället”.⁹ Det mest lämpliga tillvägagångssättet är att samarbeta över ämnesgränserna och att som (svensk)lärare få en adekvat utbildning i genus och andra maktstrukturer som finns i samhället. Först när insikten och medvetenheten om dessa strukturer finns så kommer lärare att aktivt kunna arbeta emot dessa principer.¹⁰

Men detta förutsätter förändrade perspektiv inom tre områden: lärarrollen, lärarutbildningen och synen på svenskämnet. Lärarrollen kommer att behöva förändras om lärare ska kunna ta upp frågor om sexuell läggning och genusstrukturer i samhället, speciellt med tanke på att många lärare saknar en adekvat genusutbildning. Molloy lånar den amerikanske litteraturteoretikern Gerald Graffs begrepp ”Teach the conflict!” och begreppet blir användbart även i det här sammanhanget.¹¹ Med ”Teach the conflict!” menas att lärare måste våga ta upp de konflikter som elever råkar ut för i samhället, vare sig det handlar om mobbning, kränkning och misshandel av till exempel homosexuella eller andra med en icke-heterosexuell identitet. I dessa kontexter är det relevant att som lärare våga ta upp de konflikter som maktstrukturer kan leda till intolerans och i extremare fall fysiskt och psykiskt våld mot icke-heterosexuella personer. En utmanande undervisning kring sexualitet är nödvändig för att lyfta de antidemokratiska värderingar som riktas mot homo-, bi- och transexuella. Men för att våga ta upp frågor som rör större strukturer i samhället behövs en förändrad lärarutbildning inom både pedagogiken och ämnesdidaktiken där frågor som genus, normativitet och samhällsföreteelser tas upp som en del av ämnet. För att eleverna ska kunna få ut en transaktion av en skönlitterär berättelse krävs en förankring i samhällsfrågor, men den förankringen måste även blivande lärare få med sig i lärarutbildningen.

Dock kräver en förändrad lärarutbildning inom svenskämnet och litteraturdidaktiken en förändring av synen på svenskämnet. För att den här demokratiseringsprocessen ska fungera krävs det ett större samhällsperspektiv med fokus på genus och normalitet i styrdokumenterna där det bör poängteras att den heterosexuella identiteten bara är en av många identiteter och att det inte finns något 'fel' eller 'avvikande' i att vara icke-heterosexuell. Först då kan vi få en litteraturdidaktik som är relevant för eleverna ur ett samhälleligt och demokratiskt perspektiv,

⁹ Skolverket: Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94), reviderad 2006, s. 5. Hämtad från skolverket.se den 30 november 2010.

¹⁰ Molloy 2003.

¹¹ Ibid.

och där eleverna får ut en transaktion i form av en större tolerans och förståelse för omvärlden.

Teorier och tidigare forskning

För att få en insikt i de olika tillvägagångssätt som det finns för protagonisten i den roman som jag har valt som utgångspunkt, *Spelar roll*, att konstruera en identitet som maskulin är det par centrala begrepp som är nödvändiga att få med sig: genus, maskulinitetsforskning och queera perspektiv. Detta avsnitt är uppbyggt på följande sätt: under de två första avsnitten kommer begreppet genus och olika genusbegrepp att definieras och diskuteras. Under det tredje avsnittet ligger istället fokus riktat mot maskulinitetsforskningen och under det sista avsnittet presenteras queerteori. Jag har valt att presentera genusbegreppet först, då maskulinitetsforskningen och queerforskningen bygger på olika genusteorier och som ger en bas till en förståelse av dessa teorier. Det queera perspektivet kommer att fokusera mer på att frångå det konventionella sättet att i första hand se till parametrarna män/kvinnor respektive maskulin/feminin. Istället presenteras begrepp som manlig femininitet och kvinnlig maskulinitet. Andra centrala begrepp som till exempel performativitet, heteronormativitet och hegemonisk maskulinitet kommer också att lyftas fram och förklaras. De begrepp som nämns i detta avsnitt är alla delar i den komplexa väv av strategier som krävs för att upprätthålla och kanske framför allt konstruera en maskulin identitet.

Genus och den sociala (de)konstruktionen

Genus är ett begrepp med många bottnar. En klassisk definition är skillnaden mellan biologiskt kön (eng. sex) och social 'könsroll' där genus är det svenska ordet för engelskans *gender*. Dessa 'könsroller' har delats in i en maskulin version och feminin dito, men senare forskning inom området problematiserar begreppet genus ytterligare. Filosofen och litteraturprofessorn Judith Butler hävdar att en dekonstruktion av subjekten *man* och *kvinn*a är nödvändig. För Butler finns det inga biologiska 'kön' och borde heller inte finnas ett behov av att diskutera sociala konstruktioner som maskulinitet eller femininitet.¹²

Butler är starkt influerad av filosofen och poststrukturalisten Michel Foucaults teorier om *diskurser*. Med diskurs menas språkliga relationer inom kommunikationer och diskursanalys är en vanlig metod inom till exempel litteraturvetenskap och feministisk forskning. Överlag är Butler inriktad på den språkliga aspekten, eller om man vill diskursanalysen, av genus men

¹² Judith Butler: *Gender trouble: Femininism and the subversion of identity* (New York; London, 1999).

hon nämner sällan kroppens (eng. body) betydelse för genuskonstruktionen.¹³ I det här sammanhanget ger det dock en allt för begränsad syn på hur en genuskonstruktion kan utformas även om man kan hävda att en diskursanalys är en grundläggande metod i frågor som rör genus. Diskursanalysen diskuterar vikten av den sociala interaktionens betydelse i genuskonstruktionen men den behöver enligt mig kompletteras med en medvetenhet om det fysiska lustperspektivet och dess roll i det performativa genusarbetet. Sociologen Raewyn Connell (tidigare Robert Connell) diskuterar genusbegreppet i båda sina studier *Gender* (2002) och *Masculinities* (1995) där det finns en kroppslig medvetenhet, men för att ge en bättre förståelse hur detta kroppsliga perspektiv samarbetar med det kulturella perspektivet, krävs en ökad förförståelse.

Genus kan sägas vara dynamiskt då det har funnits (och i viss mån fortfarande existerar) flera olika synsätt på hur man kan se på 'könsroller' hos män och kvinnor. Under 1800-talet och 1900-talet har två förhärskande och polariserade sätt att se på män och kvinnor och deras respektive genusroller vuxit fram: antingen kan kroppen ses som "the body as a machine" eller "the body as a canvas".¹⁴ "The body as a machine" ser till de stora 'naturliga' skillnaderna mellan män och kvinnor som till exempel fysisk och psykisk styrka, sexuell lust, fritidsintressen, karaktär osv. Här bygger resonemanget på att det finns och uppehålls en dikotomi mellan män och kvinnor och att den patriarkala ordningen i världen är 'naturlig' eftersom män är fysiskt starkare och mer aggressiva och fokus ligger här på det biologiska könet.¹⁵

Den andra polen – "the body as a canvas" – kan ses som reaktion på det 'naturliga' synsätt som präglade "body as a machine"-teorin. Anhängare av the "body as a canvas"-modellen hävdar istället att kroppen 'målas' på med sociala konstruktioner och att man som person är en passiv mottagare som iklär sig de genusstrukturer som samhället kräver av oss. Kroppen är en symbol eller en *representation* av det genus som vi tillskrivs av omvärlden (eller med Foucaults terminologi – diskurs) för de element som används i samhället när människor klassificeras i olika subjekt som man/kvinna, heterosexuell/homosexuell och så vidare. Dessa klasser hålls statiska genom social kontroll, eller som Connell skriver: "these categories are interwoven with techniques of social discipline that police their bodies".¹⁶ I motsats till förra

¹³ Butler 2004.

¹⁴ R.W. Connell: *Gender* (Cambridge, 2002)

¹⁵ Connell 2002, s. 30-33.

¹⁶ Ibid. s. 37.

teorin som fokuserade på det biologiska könet ligger här istället fokus på genus, eller det 'kulturella' könet.¹⁷

Båda dessa sätt att se på kroppen och genuskonstruktioner är alltför generaliserande. Dessa poler skapar en endimensionell bild av människan då man antingen ser människan som en passiv mottagare av sociala konstruktioner eller att biologin och gener styr oss och vi bara är mottagare av förbestämda DNA-sekvenser, utan möjlighet själva att påverka våra liv. Där den ena teorin kan sägas utgå ifrån devisen 'biologin är ödet' så utgår istället den andra utifrån att 'kulturen är ödet'.¹⁸

Enligt Connell bör man, istället för att ha fokus på det 'naturliga' eller det 'kulturella', närma sig genusstudier från ett annat håll – via begreppet ”social embodiment”.¹⁹ Med social embodiment menas att kroppen inte kan separeras från kulturella konstruktioner men inte heller kan de sociala konstruktionerna separeras från kroppen. Eller som Connell skriver: ”[b]odies have agency *and* bodies are socially constructed. Biological and social analysis cannot be cut apart from each other, as the two realms model tried to do. But neither can be reduced to the other, as the body-machine and body-canvas tried to do”.²⁰ Det viktiga i resonemanget är att kroppen är en del av genusbildandet, men kroppen är inte heller hela sanningen. Kroppen är både objekt och agent för sociala konstruktioner av kön och synen på kroppen och genus är dynamiskt där innebörden av begreppet förändras över tiden. Det viktigaste är att se till könsligheterna och inte könsskillnaderna, som den moderna populärvetenskapen har en tendens att göra, ty skillnaden *inom* en grupp är alltid större än *mellan* två olika grupper.²¹ I en maskulin och sexuell genusanalys inom den litteraturvetenskapliga disciplinen krävs en förståelse för både den sociala aspekten av identitetskonstruktionen men också det fysiska känslolivet. Den sexuella identiteten beror i alla högsta grad på ett rikt känsloliv och lustkänslor för andra individer i både platoniska och sexuella relationer, vilket inte minst min romananalys kommer att visa på.

Sammanfattningsvis är det av allra största vikt att ha med sig en medvetenhet om att sociala interaktioner i alla högsta grad är sammanvävda med kroppsliga funktioner som till exempel lustkänslor. Detta avsnitt har fokuserat på hur en genuskonstruktion i grova drag kan konstrueras medan nästa avsnitt fördjupar förståelsen för hur konstruktionen kan påverkas av sociala normer på både samhälls- och individnivå.

¹⁷ Ibid. s. 36-40.

¹⁸ R.W. Connell: *Masculinities* (Berkley; Los Angeles, 2005) s. 51.

¹⁹ Connell 2002.

²⁰ Ibid. s. 47

²¹ Ibid. s. 47-52.

Verktygslåda för genusanalys

Connells begrepp social embodiment liknar till vissa sätt Butlers teorier om *performativitet*²² (eng. performativity) där Butler menar att vi inte tillskrivs ett genus genom en social konstruktion utan att vi snarare upprätthåller vårt genus genom att agera efter ett, med Connells terminologi, *genusmanuskript* (eng. genderscript). Den viktiga skillnaden mellan att tillskrivas ett genus och att agera är att genus som begrepp blir mer flytande och dynamiskt om man själv kan välja att agera efter ett manuskript. I resonemanget ligger nämligen en möjlighet att *bryta* mot normer och genusmanuskript om man själv väljer att agera eller inte efter manuskriptet. I analysen utgår jag ifrån att protagonisten i romanen väljer att performativt upprätthålla och projicera en maskulin identitet, snarare än att han enbart tillskrivs en identitet från omgivningen.

Ett annat begrepp som är centralt i analysen är Butlers teori om *den heterosexuella matrisen*. Kortfattat går den ut på att det finns vissa kriterier i samhället som sätter upp begränsningar vad som är ' normalt' eller ' naturligt'. Den här matrisen bygger på att män är maskulina och kvinnor feminina, att mannen är överordnad kvinnan och att det finns det en obligatorisk heterosexuell attraktion mellan dessa två kön.²³ Matrisen är påtaglig i sociala interaktioner mellan människor och påverkar i allra högsta grad det egna performativa genusarbetet i och med att den genererar sociala normer i samhället. Dessa normer sätter upp gränser för hur man som medborgare i samhället kan tillåtas agera innan samhället reagerar och hos individen finns alltid dessa normer närvarande. Det queera begreppet *heteronormativitet* (som till stor del liknar teorin om den heterosexuella matrisen men istället har ett intersektionellt fokus mellan genus och sexualitet) visar på att samhället utgår ifrån att man som individ är heterosexuell. Hos personer med en icke-heterosexuell identitet blir det performativa genusarbetet genast mer komplicerat då man per definition bryter mot heteronormativiten. Man bryter inte mot konventioner genom att vara heterosexuell, men man är nästan per automatik gränsöverskridande genom att leva i ett homosexuellt förhållande och inte minst genom att *vara* homosexuell. Det heteronormativa begreppet kommer vara centralt i genusanalysen där det märks av en föreställning i romanen att samhället utgår ifrån att man som individ är heterosexuell.

Det bör också påpekas att det inte är självklart att ett samhällsperspektiv kan särskiljas från ett individperspektiv i ett performativt genusarbete. Dessa två perspektiv går ofta ihop i

²² Begreppet kan härledas från den analytiska filosofen J. L. Austins teorier om språklig kommunikation (speech act) där man åstadkom ett resultat genom säga någonting, snarare än att informera eller beskriva en verklighet.

²³ Butler 1999.

en intrikat väv av normer och förväntningar och som till exempel maskulinitetsforskningen visar på är att det ofta är mycket komplext att beskriva vad som skiljer självbilden från omvärldens förväntningarna. Frågan blir då om man performativt arbetar efter sina egna eller andras genusmanuskript, eller med andra ord: var går gränsen mellan det individuella och det kollektiva? Det performativa arbetet utgår i hög grad från de normer som finns inbäddade i begreppen heteronormativitet och den heterosexuella matrisen och som individ försöker man ständigt upprätthålla en bild av sig själv som stämmer överens med normerna. Nästa avsnitt kommer att fokusera på hur en performativ maskulinitetskonstruktion kan gå till utifrån sociala förväntningar hos mannen.

De manliga männens maskulinitet

För att nå en större förståelse för protagonistens performativa maskulinitetskonstruktion i den aktuella romanen krävs en uppfattning om vad som *menas* med maskulinitet. Connell definierar maskulinitet som “[m]asculinity’, to the extent the term can be briefly defined at all, is simultaneously a place in gender relations, the practice through which men and women engage that place in gender, and the effect of these practices on bodily experience, personality and culture”.²⁴ Generellt kan man säga att maskulinitetsbegreppet bygger på ett par olika grundprinciper, varav en är att det finns en dikotomi mellan maskulinitet och femininitet: “[b]ut the concept [of masculinity] is also inherently relational. ‘Masculinity’ does not exist except in contrast with femininity”.²⁵ I likhet med Butlers teori om den heterosexuella matrisen finns det en normaliserande syn i samhället där en maskulin man anses överordnad en feminin kvinna och där man kan säga att maskuliniteten i sig själv har den högsta positionen i en tänkt genushierarki. Att vara maskulin har ofta sett som synonym till att vara 'en man' men som nästa stycke kommer visa på finns det *olika* sätt att vara man på.

En aspekt av maskuliniteten är den ”manliga mannens maskulinitet” som kallas för en *hegemonisk maskulinitet* (eng. hegemonic masculinity).²⁶ I en tänkt genushierarki bland män finns det en högsta position åt den hegemoniska maskuliniteten som blir den position som får störst inflytande i samhället. Det är utifrån den hegemoniska maskuliniteten som patriarkatet får sin överordnade position över kvinnor och den hegemoniska mannen blir en arketyp för hur en man bör agera.²⁷ Men för att det ska finnas en överordnad hegemonisk maskulinitet måste det finnas underordnade maskuliniteter. En av dessa underordnade grupper av män är

²⁴ Connell 2005, s. 71

²⁵ Ibid. s. 68.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

de homosexuella männen som alltid är underställda den heterosexuella mannen och alltid kommer att vara längst ner i hierarkin, tillsammans med manliga transvestiter och transexuella män. Andra grupper som är underordnade den hegemoniska maskuliniteten är den mesiga mannen, nörden, tönten o.s.v. Det skapas en polarisering där polerna maskulint och feminint ställs mot varandra och det som anses som mest maskulint får en överordnad position bland män och det feminina underordnas.²⁸

I den här uppsatsen är det centralt att ha med sig den här polariteten mellan det feminina och det maskulina och den hegemoni som finns i de manliga homosociala miljöerna för att få en förståelse för de makstrukturer som finns bland män. En stark maskulin identitet är nödvändigt för att en man inte ska marginaliseras²⁹, det vill säga att en persons betydelse och inflytande minskar i den homosociala miljön, jämfört med den hegemoniska maskuliniteten.

Feminint vs maskulinitet eller manlig femininitet och kvinnlig maskulinitet?

Det kan dock uppstå ett dilemma som vid akademiska diskussioner kring genus då det ofta talas om två 'poler' som står i ett motsatsförhållande gentemot varandra där maskuliniteten får stå för det som kan anses 'manligt' och femininitet det som i sin tur kan anses 'kvinnligt'. Men genom att upprätthålla en diskussion kring maskulint och feminint på en akademisk nivå, riskerar vi ofrivilligt att befästa dikotomin mellan dessa genusstrukturer. Likväl finns det ett behov av att diskutera genus på ett sätt som inte bortser från maktstrukturer som bygger på en könsmaktsordning. Queerforskaren Judith Halberstams lösning på dilemmat är att införa begreppen *manlig femininitet* och *kvinnlig maskulinitet* (eng. male femininity resp. female masculinity).³⁰ Hon menar att femininiteten hos människor som identifierar sig som män har en femininitet som skiljer sig från den femininiteten som gestaltas hos personer som identifierar sig som kvinnor och vice versa. Som exempel på skillnaden mellan dessa femininiteter finns det drag hos män som skulle kunna karaktäriseras som feminina, till exempel omhändertagande och omtänksamhet som ses som positiva egenskaper, dock får inte femininiteten ta en allt för stor plats.

Det centrala i resonemanget blir att genusforskningen behöver ta hänsyn till fler parametrar än män/kvinnor och maskulinitet/femininitet för att undvika att skapa homogena subjekt eller dikotomier mellan olika grupper i samhället. Så som vårt samhälle ser ut finns det ett minimalt utrymme för dem som inte anser sig vara maskulina män eller feminina

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Judith Halberstam: *In a queer time and place: Transgender bodies, subcultural life* (New York, 2005).

kvinnor och som inte känner igen sig i de beskrivningarna. Det är här som queerforskningen ger ovärderliga hjälpmedel i genusanalysen.

Metoddiskussion

Jag har valt att inte ta med textexterna faktorer som författarinformation eller att fokusera på den samtida kontexten, då detta inte medför en större förståelse för det identitetsbyggande som gestaltas i romanen. Istället har mitt intresse och fokus riktas mot att göra en textcentrerad, hermeneutisk läsning av romanen där jag har fokuserat på de strategier som protagonisten utför för att performativt skapa sig en identitet som maskulin. Jag har också valt att fokusera på de subjekt som konstrueras i den diegetiska världen där subjektet 'man' har varit i störst fokus. Den förståelsehorisont jag har haft med mig in i läsningen kommer utifrån teorierna och den tidigare forskningen och empirisk erfarenhet, både som lärare och som homosexuell man.

Jag har också valt att inte närmare studera de genuskonstruktioner och de subjekt som tjejerna tillskrivs i romanen. Detta för att berättaren i romanen är kille och det är hans tankar som är i fokus, men också för att den maskulina identiteten är mer relevant för mig i sammanhanget. Det kunde dock vara av intresse hur den kvinnliga konstruktionen går till i romanen, och vilket subjekt tjejerna tillskrivs av killarna i romanen.

Analys

Som nämndes tidigare handlar romanen *Spelar roll* om huvudpersonen Johan Alexanders 'komma-ut-process' eller med andra ord om protagonistens väg till en identitet som homosexuell man. Johan identifierar sig själv som en maskulin och sportig man, vilket vi kommer se i analysen spelar roll för hans identitetssökande på flera olika sätt. Analysen kommer att handla om Johans identitetsskapande och performativa beteende i förhållande till olika personer i hans omvärld men också sin syn på kroppen och dess betydelse i genuskonstruktionen. Analysen är indelad i olika avsnitt där det första avsnittet handlar om de homosociala miljöer som Johan rör sig och de homosexuella möten som gestaltas i romanen och dess betydelse i Johans performativa maskulinitetskonstruktion. De homosociala miljöerna är de miljöer Johan rör sig mest i, och det är också i den miljön som den hegemoniska maskuliniteten och dess maskulinitetshierarki gör sig påmind. Det andra avsnittet fokuserar istället på hans heterosexuella relationer, och maskulinitetens betydelse i motsats till det feminina och det kvinnliga. Tredje och sista avsnittet handlar om kroppsliga funktioner i kombination med sociala normer och värderingar eller med andra ord kroppens social embodiment.

Manliga män som förebilder och synen på sin sexualitet

Det bör förklaras att Johan, eller Johan Alexander som han är döpt till, alltså har två förnamn vilket kan skapa en del förvirring kring protagonistens tilltalsnamn. Johan Alexander kallas Johan av sin närmaste vänskapskrets och det är också det namn som berättaren använder, men han kallas för Alexander av sin familj och Alexander har han fått efter den makedoniska härledaren Alexander den store. I uppsatsen kommer huvudpersonen att konsekvent kallas för Johan.

Johans bild av Alexander den store följer Johans utveckling romanen igenom och har en stor betydelse i Johans identitetsskapande, inte minst därför att Alexander enligt Johan ”var nämligen sån – bög!”³¹ Vidare beskrivs Alexander den store som ”vacker, stark och begåvad [...]”³², vilket i sig är eftersträvansvärda epitet, inte minst i en ung killes identitetsprocess. Alexander den store blir Johans manliga ideal vilket förstärks av att Johans far enbart figurerar i periferin av historien. Johans föreställningsvärld (som den gestaltas i romanen) rör sig mycket kring oförmågan att vara homosexuell och maskulin, vilket resulterar i en bild av att han nästan *måste* vara feminin för att få lov att acceptera sig själv som homosexuell. Den

³¹ Olsson 1993, s. 30.

³² Ibid. s. 27.

enda förebilden han har att identifiera sig med blir då Alexander den store som beskrivs vara en maskulin homosexuell man, åtminstone i den litteratur Johan läser i ämnet.

Alexander den store blir också, förutom en förebild i Johans identitetsskapande, ett sexuellt ideal. I en sensuell dröm om Alexander gestaltas denne med ”kraftiga muskler [som] blänkte av svett och solbränna”³³ och ”smidiga, starka lemmar”³⁴ medan Johan i sin tur beskrivs med ”ljusa små hårstrån [...]”³⁵ och ”smala höfter”³⁶. Implicit förstår man att det sexuella idealet för Johan blir en kontrast till honom själv där han beskrivs med vad som kan kallas för stereotypt feminina drag som *ljus*, *små* och *smal* medan Alexander beskrivs med stereotypt maskulina drag (*kraftiga muskler*, *svett*, *smidig* och *stark*). Men Johans bild av sig själv är lätt ambivalent då han samtidigt som han längtar efter en manlig muskulös man som komplement till hans feminina drag så beskriver han sig själv som maskulin på flera ställen i boken. Ett sätt att beskriva den här ambivalensen hos huvudpersonen är att frånga maskulinitet-/femininitetsbegreppet och istället diskutera Johans manliga femininitet. I begreppet manlig femininitet finns det en möjlighet att vara *både* maskulin och feminin utan att dessa dikotomier sammanstötter då man kan vara feminin på olika sätt. I Johans fall blir de feminina dragen bara en del av en helhet som varken är maskulin eller feminin, utan helt enkelt en människa.

På samma sätt som att ha feminina drag inte automatiskt gör en man feminin, så behöver inte en samkönad sexuell upplevelse nödvändigtvis göra en homosexuell. Ännu en viktig person i Johans identitetsskapande är Thomas, som är en kamrat till Johan men dock inte en av hans närmaste vänner. Thomas beskrivs av Johan som *snygg* och *sexig* och i en situation där de båda sitter tillsammans i en bastu och pratar om ett par tjejers bröst blir de båda erigerade och Thomas föreslår att de ska onanera åt varandra. Situationen beskrivs följande i romanen:

”Ska vi göra det åt varann?” frågade han försiktigt och lyfte vänster hand mot min styva kuk. Jag blev så häpen att jag bara nickade och tog om hans varma, hårda stånd.

Det skulle jag aldrig ha föreslagit. Aldrig! Men han, Thomas, han kunde. Han som drömde om och längtade sig blågul efter Anna. För honom var det här bara en lek. Det var det inte för mig. För mig var det blodigaste allvar. Om han bara hade vetat att det var för hans skull som jag hade praktstånd, skulle han aldrig ha frågat. Men han trodde det var för Annas bröst, så då gick det bra. Ja, det var ju fullständigt normalt, ett sundhetstecken. Jag som en gång till och med grävt in mina fingrar i Annas bröst. Det var ju inget konstigt alls.³⁷

³³ Ibid. s. 10.

³⁴ Ibid. s. 11.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid. s. 20.

Citatet är intressant ur flera olika aspekter. Ett perspektiv som jag återkommer till längre fram i analysen är Johans sexuella erfarenheter tillsammans med olika tjejer som del i ett performativt maskulinitetsskapande. Dock är i sammanhanget Thomas beteende mest intressant då han, från Johans synvinkel, kan utföra en homosexuell handling utan att faktiskt vara homosexuell eller som Johan påpekar; för Thomas är det här bara en lek utan några allvarliga konsekvenser eftersom han upplever sig själv som heterosexuell. Men för Johan, som börjat erkänna för sig själv att han är homosexuell, blir situationen desto mer hotande då han har mer att förlora. Eftersom Johan identifierar sig homosexuell och Thomas som heterosexuell, marginaliseras Johan automatiskt då han är längre ner på maskulinitetshierarkin än den mer hegemoniska Thomas. Det blir en stressituation där Johan, istället för att njuta av en sexuell upplevelse, är konstant rädd för att exponera sig som den homosexuella man han är och ironiskt nog blir att den som verkar mest bekväm med situationen är den heterosexuella mannen.

Thomas är även involverad i en annan (homo)sexuell situation. Efter upplevelsen i bastun får Johan Thomas att skämmas genom att lura honom att indirekt säga inför en skolklass med killar att han aldrig har rört vid ett par bröst. Men efter ett tag verkar Thomas minne av incidenten klinga av och de två vännerna träffas igen och efter allt för mycket alkohol vomerar Thomas och Johan hjälper honom i säng, vilket i sin tur leder till att de ligger bredvid varandra. Johan är berusad men vaken och Thomas redlös och mer eller mindre medvetlös och situationen beskrivs så här i romanen:

Och jag strök med handen över armen, smekte hans mage. Det pirrade i mig. Jag var upphetsad men inte kåt, hade inget stånd. Jag var fullständigt nöjd med att ligga här vid hans sida [...] Det fanns så mycket att upptäcka att jag blev salig; aldrig hade jag varit nära någon kropp – killkropp – förr. Inte på det här sättet. [...] Tillslut vågade jag mig ner på låren och snuddade på vägen dit över hans mjuka kuk i shorts. Jag var med om det saliga, smärtsamma ögonblicket av obegränsad lycka [...].³⁸

Belägenheten slutar med att Thomas vaknar upp och säger till Johan att ta bort handen och Johan springer ut från lägenheten med rubriker som ”SEXGALNING VÅLDTOG FEMTONÅRIG POJKE!”³⁹ och ”PERVERS TONÅRING I ERIKSBERG – KILLAR VARNAS”⁴⁰ surrandes i tankarna. De sexuella erfarenheter som Johan har haft med killar i romanen har varit förenade med en lust men också en olustkänsla och inte minst ångest. Löpsedelrubrikerna som figurerar ger en förståelse för hur Johan ser på sin sexualitet – som något perverst, översexuellt och destruktivt. Synen på den egna sexualitet speglar den

³⁸ Ibid. s. 116.

³⁹ Ibid. s. 116.

⁴⁰ Ibid. s. 116.

avvikande syn på homosexualitet som finns i det heteronormativa samhället, där all sexualitet som är icke-heterosexuell distanseras som något 'märkligt' och onormalt. Resonemanget känns igen i Butlers teorier om den heterosexuella matrisen, där alla kombinationer förutom heterosexuell maskulin man och heterosexuell feminin kvinna avfärdas som avvikande och onormalt. En annan intressant aspekt är att normativitetsbegreppet och den heterosexuella matrisen är begrepp som ligger på en samhällsnivå men som påpekades tidigare samtidigt har en stor betydelse i det enskilda, performativa beteendet. Det kollektiva och det individuella performativa arbetet i genuskonstruktionen är som vi ser här inte alltid självklart separata företeelser, utan går ofta ihop i en enhet. I det här fallet överensstämmer heteronormativitetens begränsningar med den heterosexuella matrisens begränsningar i Johans syn på sin egen begynnande sexualitet.

Förutom Alexander den store och Thomas finns det en tredje man som är delaktig i Johans identitetsskapande: Anders. De sexuella situationerna med Thomas är, som jag nämnde innan, starkt ångestframkallande och stressande för Johan och tanken på romantiska situationer med andra killar känns omotiverade. Dock träffar Johan en kille vid namn Anders under en skoldans som har liknande attribut som den sexuella förebilden Alexander den store och Thomas delar maskulina drag, där muskler och 'snygghet' är centrala, gemensamma faktorer. De första attribut som tillskrivs karaktären Anders är bland annat att han "blänkte av svett [...] var laddad av rörelse"⁴¹, vilket kan tolkas som maskulina attribut.

Med Anders upplever Johan sin tredje homosexuella erfarenhet, även om den här situationen är betydligt mer implicit än de två tidigare händelserna med Thomas. Efter en incident med ett par andra killar, väljer Johan och Anders att ta flykt till ett WC-bås. Väl där märker Johan att Anders skjorta har fått en fläck på ryggen och Johan bestämmer sig för att försöka ta bort den:

Det var rena hänryckningen att legitimt få massera hans axel och skuldra – även om det var tyg emellan och jag var för nervös för att kunna njuta av det [...] "Tack för hjälpen, Johan" sa han varmt och hela jag lindades in i bomull. Utom lilla saken som bara blev stummare och hårdare, trots att jag kämpade emot. Ständigt upp i vädret, står mitt hårda läder – det verkade nästan sjukligt [...] En bar axel, ett avklätt bröst, lite naken hud och vilda tankar sprätte runt i skallen på mig.

Jag var tvungen att röra på mig innan jag skulle riskera ännu en skandal. Inget tafsande här, inte.⁴²

En återkommande aspekt utifrån citatet är Johans bild av sig själv som översexuell, "nästan sjukligt" sexuell med ständig erektion och som ständigt måste kontrollera sin sexualitet. Återigen pendlar protagonisten mellan en "hänryckning" och att vara "för nervös för att kunna

⁴¹ Ibid. s. 174.

⁴² Ibid. s. 179ff.

njuta av det”. Även här måste Johan skydda sin homosexuella identitet för att inte marginaliseras av den (av Johan påstådda) heterosexuella mannen.

Ytterligare en kille som är central i Johans sexualidentitet är den öppet homosexuelle Tom som inte figurerar särskilt mycket sidmässigt i berättelsen, men gör desto större intryck på Johan. Med Tom har Johan sin enda sexuella relation med en annan homosexuell man i romanen, vilket skiljer den sexuella händelsen från till exempel situationerna med Thomas. Men återigen blir den sexuella händelsen en ångestsituation ty en av de många tankar som surrar i Johans medvetande är tanken på att någon ska se eller höra dem. Inte heller har Johan en känslomässig relation med den här personen, istället är det enda de har gemensamt är en identitet som homosexuella män. I den sexuella situationen med Tom distanserar sig Johan allt mer från det homosexuella i situationen, till att han inte länge känner sin kropp: ”Jag kände ingenting längre. Och vad är det han rycker och sliter i? Min kuk var inte längre en del av mig. [...] Skam och äckel. Jag hånglar med en grabb. Eller vad då, han hånglar med mig, det är inte mitt fel! En främmande grabb!”⁴³ Den sexuella ambivalensen blir enorm när heteronormativiteten och den heterosexuella matrisen styr på ett påtagligt sätt och förhindrar en acceptans av homosexuella relationer. Inte ens Johan kan acceptera sin sexuella identitet som en homosexuell man utan att känna en ångest i homosexuella relationer⁴⁴.

De homosociala miljöer som Johan rör sig i blir både sexuella och maskulina förebilder för honom, men också en ångestmiljö där lust blandas med en känsla av marginalisering och översexualitet. Johan inser att hans position i genushierarkin är underordnad den hegemoniska mannen och han anpassar sin sexualitet efter sin omgivning. Även hans performativa maskulinitetsbyggande bygger i hög grad på en anpassning till rådande samhällskonventioner utifrån heteronormativiteten och den heterosexuella matrisen, vilket vi kommer se mer av i avsnittet om tjejernas roll i maskulinitetsbyggandet.

Tjejernas roll i ett maskulint identitetskapande

I de miljöer som Johan rör sig i, existerar det en norm vad det är som definierar en kille eller man och dessa punkter beskrivs något ironiskt i romanen:

Och det är nu man ska inträda sig i sitt livs roll och spela – MAN. Wow. Världen jublar. På den manliga nivå man står vid femton års ålder. Det vill säga:

- 1) Lägga en hand på ett à två bröst. (Obs! Utanför blusen.)
- 2) Rulla runt med tungan bland hennes kletiga tänder, som är fulla av brödsmlur, tuggummirester och läppglans.

⁴³ Ibid. s. 289f.

⁴⁴ En intressant aspekt med den här episoden med Tom är att den ifrågasätter den vedertagna bilden av den homosexuelle mannen som en person som har sexuella relationer med alla andra homosexuella män. Johan har inga känslor eller attraktion för den här andra killen och känner sig helt enkelt inte bekväm i situationen.

- 3) Låtsas förföra henne lagom mycket, det vill säga inga kläder av (tackålov [sic!]) utan bara eldiga kyssar och snusningar i hennes mjälliga hårbotten.⁴⁵

Johan har, till skillnad från många killar i hans bekantskapskrets, gjort alla tre punkterna men ändå finns det en känsla hos Johan av otillräcklighet. En fråga som väcks här är vad som menas med att vara 'man': är den homosexuella mannen som faktiskt har haft sexuella erfarenheter med tjejer mer 'man' än en heterosexuell kille som *inte* haft sexuella erfarenheter med en tjej? Termerna hetero- och homosexuell är inte nödvändigtvis dikotomier, utan vävs ofta ihop. Många män som identifierar sig som heterosexuella har haft sexuella relationer⁴⁶ med män på samma sätt har många homosexuella män haft sexuella relationer med kvinnor.⁴⁷

I Johans fall handlar de sexuella relationerna med tjejerna att upprätthålla sin identitet som maskulin man. I sitt performativa maskulinitetsbyggande utgår han ifrån den heterosexuella matrisen, som bara tillåter en sexuell attraktion mellan maskulina män och feminina kvinnor. För att skapa sig en maskulin identitet har Johan flera förhållanden med tjejer och därigenom så skapas automatiskt en maskulinitet ty genom att ha en sexuell relation med en feminin tjej så *måste* han vara en maskulin kille om resonemanget utgår ifrån den heterosexuella matrisen.

Men de heterosexuella relationerna blir ambivalenta för Johan. De hjälper honom att projicera en bild av sig som maskulin inför sin omgivning, men samtidigt är de inte sexuella 'på rätt sätt': "[m]ed tiden bleknade bilden och jag fick en känsla av – utan att direkt veta det – att det var ett falskt fotomontage. Propaganda för något jag i grund och botten inte kände någonting för".⁴⁸ Johan har haft ett flertal relationer med tjejer, minst fyra explicit uttryckt i romanen och ett par till implicit uttryckt, men samtidigt har det aldrig känts 'på riktigt' utan som ett fotomontage, eller en bild över någon annans liv. Det performativa maskulinitetsbyggandet kompliceras här då Johan måste ha heterosexuella relationer för att få definieras som maskulin man, men samtidigt har han inget sexuellt intresse av tjejer. Detta ger till följd att Johan måste ständigt föreställa någon som han inte innerst är och ljuga för sina flickvänner, bekantskapskrets, familj och i viss mån för sig själv.

Det är framför allt några tjejer i romanen som är delaktiga i Johans performativa arbete mot en maskulin identitet: Ann-Louise, Anna och Maria. Ann-Louise är mest intressant på ett sexuellt plan:

⁴⁵ Ibid. s. 43f.

⁴⁶ Med sexuella relationer räknas här allt från masturbering tillsammans med andra män till penetration.

⁴⁷ Connell 1995.

⁴⁸ Olsson 1993, s. 73f.

Ann-Louise var kelen som en trånsjuk katt och spann våldsamt bara jag närmade henne. Hon slängde med sitt glänsande hår som i en schamporeklam, vässade sina röda naglar och snart strök hon sig mot min förvånade kropp. Alla killar skulle göra vad som helst för att uppleva detta [...] Alla – utom jag [...] Värst var att Ann-Louise var så förbannat försigkommen. Det räckte inte med kyssar och smek. När hon plötsligt en dag drog ner gylfen och letade in sin hand genom öppningen fick jag slag. Kåtslag. Tyvärr. Jag var så nervös och kollrig att allting hos mig blev spänt och hårt. Allt.

Hon blev glad, jag förtvivlad. Det var ju höjden av bedrägeri. Vi kysstes – förlåt hon kysstes. Jag hade bara stått där, stel och önskade att det skulle ta slut.⁴⁹

Ambivalensen i den heterosexuella situationen är tydlig i den här scenen. Johan är tillsammans med en tjej som gör sexuella närmanden, men istället för att uppleva situationen på ett lustfyllt sätt blir den hotande och ångestfylld. Mitt inne i sitt performativa maskulinitetsbyggande slås han inte ens av tanken att be henne sluta, då det hade gått emot den heterosexuella normativitet som kräver att en maskulin man är attraherad av en kvinna i en sexuell situation. Men samtidigt kan han inte löpa linan ut och ta för sig i den sexuella situationen då han är medveten om detta är ”ett bedrägeri”; ett sätt att försöka upprätthålla sin maskulinitet på bekostnad av en annan person.

I likhet med Ann-Louise är Annas roll i romanen framförallt på ett sexuellt plan, även om Anna figurerar mer i periferin av historien än Ann-Louise. I bastuscenen med Thomas som beskrevs tidigare i analysen är det diskussionen kring Annas bröst som är anledningen till Thomas erektion som uppstår inne i bastun. Det blir en spänning mellan Thomas längtan efter att få delta i en sexuell relation med en tjej och Johans beskrivning av hans sexuella erfarenhet med Anna. I den scenen finns flera ironier på olika plan, förutom det faktum att det är den heterosexuella mannen som tar det sexuella initiativet. En av dessa ironier är att Johan upplevs som mer maskulin och har större erfarenhet av sexuella relationer än Thomas då han har rört vid en tjejs bröst, men för Johan är den sexuella relationen mer eller mindre irrelevant. För honom är det inget speciellt, ty bröst är bara ”[t]vå svällda köttklumpar [...]”⁵⁰ och istället är det Thomas erektion som är upphovet till Johans erektion.

Marias roll i romanen ligger på ett mer platoniskt plan än de två sexuella relationerna med Ann-Louise och Anna då fokus riktas mot Johans imitation av ett kärleksförhållande. Maria beskrivs nedsättande av Johan på flera ställen, bland annat jämförs hon ofta med en groda som kväker, att hon pratar med barnröst och att hon har starka färger i sitt flickrum som går mot det rosa hållet. I Johans maskulinitetsbyggande ses hon som en negativ förebild där hennes femininitet är hotande för Johans identitet som en maskulin man, men samtidigt väljer han att stanna kvar i ett förhållande som blir allt mer seriöst med tiden. Ett genomgående tema

⁴⁹ Ibid. s. 41.

⁵⁰ Ibid. s. 18.

är Johans förvirring och dubbelhet när det gäller maskulinitets-/femininitetsdikotomin där han anser att han bör leva efter en heteronormativ världsbild för att bli accepterad av samhället, men samtidigt vill ta avstånd för heteronormativiteten. Hans performativa maskulinitetsbyggande ifrågasätts av honom själv men samtidigt upprätthåller han sin identitet som maskulin genom att följa dessa normer eller med andra ord: genom att *spela* man.

Som vi sett hittills i analysen bygger mycket av Johans maskulinitetsbyggande och sökande efter en sexuell identitet på sexuella relationer med både män och kvinnor och att kroppen har en vital roll i Johans genus- och identitetskonstruktion och kroppens delaktighet kommer att analyseras i nästa avsnitt.

Kroppen som identitetsskapare

I första delen av analysen kan vi se ett genomgående tema där det fysiska lustkänslorna och erektion är centrala. En aspekt är att kroppen och dess fysiska funktioner är en viktig del i sexualidentifikationen och identitetsbyggandet och att det krävs en uppfattning om kroppen för att kunna göra en rättvis genusanalys i det här sammanhanget. Butlers genusteorier är viktiga för att ge en bakgrund till hur en genuskonstruktion kan gå till på flera olika plan, från ett mikroperspektiv till ett makroperspektiv. Men Butlers teorier är framför allt diskursinriktade och det behövs ett perspektiv som kopplar samman en kulturell genuskonstruktion med kroppsliga funktioner, vilket Connell försöker beskriva med sitt begrepp social embodiment. Det är oerhört invecklat att avgöra vad som är roten till ett performativt genusarbete eller med andra ord om det kulturella inflytandet påverkar de fysiska reaktionerna i kroppen, eller om de fysiska reaktionerna påverkar kulturens inverkan. Det mest sannolika är att det är en växelverkan mellan kroppens fysiska funktioner och det kulturella inflytandet, i vad man på svenska något förenklat kan kalla för ”socialt förkroppsligande”, även om Connells engelska begrepp social embodiment är mer adekvat i sammanhanget.

Den kommande delen av analysen kommer att inrikta sig mot kroppens betydelse för protagonisten Johans genuskonstruktion och den kommer att delas upp i par underavdelningar där fokus kommer att ligga på de olika delarna i det fysiskt performativa maskulinitetsbyggandet.

Sportens betydelse i det performativa maskulina identitetsbygget

Johan är en aktiv idrottare som både tränar styrketräning och basket, vilket gestaltas som något centralt för att Johan ska få behålla, eller upprätthålla sin bild av sig som maskulin. Implicit innebär detta att det inte räcker med att identifiera sig själv som maskulin för att vara

maskulin, utan även 'externa' faktorer som upplevs som maskulina måste inräknas i projektionen av Johan. För att upprätthålla sin sociala position i maskulinitetshierarkin måste han aktivt bedriva ett performativt arbete som hindrar honom att marginaliseras som en homosexuell man men han måste även kompensera för de feminina tendenser som han anser följer genom att vara böj. Han måste helt enkelt följa genusmanuskriptet för en hegemonisk maskulinitet men han måste göra det lite bättre än de andra (heterosexuella) killarna för att distansera sin femininitet i den homosociala miljön han rör sig i. Här blir sporten central för Johans identitetsbyggande som en maskulin man. Men sporten är även viktig för Johan på ett sexuellt plan, då det är en miljö som tillåter att man rör sig bland andra nakna killar, även om det alltid finns en risk att någon 'kommer på en' med att kolla lite för länge på en annan kille.

Även det fysiska utseendet som följer en idrottande person är viktigt för Johan i hans maskulina identitetsbyggande. I första delen av analysen såg vi att det sexuella idealet för Johan tenderar att luta mot en stark maskulinitet, där stora muskler, svett och andra stereotyp maskulina drag upplevs upphetsande. Här anser jag att det handlar om en ambivalent projektion där Johan dels uppfattar en maskulin kropp som förebild och sexuellt ideal, men samtidigt ett komplement och en kontrast till hans egna finlemmade kroppsdelar. Det finns en ambivalens i resonemanget, en vilja att både vara maskulin men också ha en maskulin sexuell partner vilket tenderar att vara oförenligt i Johans föreställningsvärld. Även här har det heteronormativa perspektivet och den heterosexuella matrisen satt spår i Johans individuella identitetsbyggande då heteronormativiteten bara inbjuder till en sexuell relation kring dikotomin maskulint/feminint och den heterosexuella matrisen bara tillåter sexuella relationer byggda på en sexuell attraktion mellan en maskulin man och en feminin kvinna.

”Ständigt upp i vädret” – Erektion, onani och genitalier

Johans sexuella identitetsbyggande får rent fysiska uttryck i de ständiga erektioner som huvudpersonen får genom romanen, och som är en ständig källa till oro och ångest. Johan ger en bild av sig själv som översexuell som stämmer väl överens med den översexualiserade bild av homosexuella män som framställts i samhället under decennier – en nästan parodisk karikatyr där homosexuella män ideligen är på jakt efter nästa sexuella äventyr. Det finns en vedertagen bild av den homosexuella mannen som vild och okontrollerad som är parallell med synen på kvinnors okontrollerade sexualitet där *slampa*, *hora* och *madrass* fortfarande används som nedsättande uttryck för kvinnor som lever ett sexuellt utsvävande liv. Det centrala i resonemanget är att Johans manliga femininitet och homosexualitet upplevs av honom själv utifrån en norm där homosexuella män är okontrollerade varelser som nätt och

jämnt är förmögna att styra sin sexualitet utan är en fara för alla närvarande personer av samma kön. Hans erektioner blir då yttringar för en sjukligt stark sexualitet som både är lustfylld och ångestskapande, istället för vara en lustfylld reaktion på en begynnande sexualitet.

Dock är det en alltför begränsad bild av erektionens betydelse i romanen, då det finns lustfyllda ställen beskrivna som inte är direkt kopplade till en ångestsituation. De onanisekvenser som beskrivs (mycket kort) i romanen, där Johan är ensam och i kontroll av situationen blir ett utlopp för hans sexualitet. Den onanisituation med Thomas som beskrivs tidigare i analysen blir ångestfylld då protagonisten inte länge är i full kontroll över sin egen sexualitet och den sexuella miljö där han befinner sig. Istället väcks känslan av sin okontrollerade sexualitet upp och han måste återigen kontrollera sig själv innan han tappar behärsknigen.

Genitalierna beskrivs i övrigt ha en central roll i Johans maskulina och sexuella identitetsskapande. Han beskriver sig själv med ”bruna ögon och nio centimeter snopp (i slappt tillstånd)”⁵¹ och mycket av fokus på de sexuella relationer han har varit med om, både heterosexuella och homosexuella, rör sig kring sin eget könsorgan men också kring bröst och andra killars genitalier. I en scen där Johan söker litteratur kring homosexualitet på biblioteket inser han att den sortens litteratur sorteras under ”kvinnolitteratur”: ”[v]adå kvinnolitteratur?! Jag körde ner en hand i byxfikan och kände efter. Den var kvar. Hälsade lite till och med på mig när jag klämde åt honom mellan mina fingrar. Jag var kille – förvisso bög – men ändå kille, blivande man. Med kuk och allt”.⁵² Genitalierna är i högsta grad en viktig del i Johans identitetsskapande som maskulin man som han själv påpekar. Att vara man är inte bara att ha en maskulin identitet, det är också att ha manliga attribut och manliga könsorgan och i det här fallet använder Johan sina genitalier som ett skydd mot femininiteten som han anser ligger i att frågor kring (manlig) homosexualitet sorteras under ”kvinnofrågor”. Det är också av intresse att notera att Johan gör skillnad mellan att vara *bög* och att vara *kille* och att det implicit skulle finnas en motsättning i att vara en homosexuell kille. Ordet *bög* är för övrigt centralt som begrepp för ambivalensen mellan att identifiera som en homosexuell man med den femininitet som semantiskt ligger inbäddat i begreppet och den maskulina identitet som man som *man* semantiskt och kulturellt har med sig.

⁵¹ Olsson 1993, s. 39.

⁵² Ibid. s. 86.

Bög som identifikationsmarkör

Ordet *bög* kommer, enligt Svenska akademins ordbok, från ett gammalt svenskt ord för *knivskida*⁵³ och har med tiden utvecklats till att bli en nedsättande term för homosexuella män (dock har ordet i viss utsträckning blivit allt mer vardagligt och odramatiskt under det senaste decenniet). I ordet bög ligger det semantiskt en innebörd att någon som är bög, eller något som är böigt, är feminin/feminint utifrån förståelsehorisonten att homosexuella män är feminina. Varifrån denna förståelsehorisont har sitt ursprung kan man bara spekulera i, då synen på homosexuella män har varierat mellan att dessa män är överdrivet maskulina till att de är överdrivet feminina. För Johan blir ordet en identifikationsmarkör som placerar in honom i ett, för att låna ett engelskt begrepp, *community*⁵⁴. I Johan maskulina identitetskonstruktion krockar begreppet bög med hans syn på sig som maskulin. Även här syns Johans ambivalens över maskulin/feminin dikotomin och han försöker distansera sig från feminiteten som följer termen:

[J]ag ville läsa om mig. Jag menar, läsa om... att det ska vara så svårt att ta det där ordet i munnen. Det är ju ett ord vilket som helst bland alla jävla ord [...] Vad jag ville säga var att jag ville läsa om bögar. De finns ju i massor, överallt, det har jag sett på TV. Fel av mig: Vi finns överallt.⁵⁵

Han identifierar sig själv som en sportig, maskulin man och samtidigt en homosexuell man vilket citatet visar är i det närmaste oförenligt i Johans föreställningsvärld. Den heterosexuella matrisen tillåter inte en maskulin man att känna en sexuell attraktion för en annan maskulin man. Dikotomin maskulint/feminint är en seglivad företeelse som gärna upprätthålls av pseudoexperter inom till exempel populärpsykologin och biologin där *könsskillnadsforskning* är ett betydligt större forskningsfält än *könslighetsforskning*.⁵⁶ En så pass ensidig forskningstradition leder snarare mot ett upprätthållande av fördomar och vanföreställningar mot tänkta homogena subjekt där människor ständigt utesluts för att de inte kan eller vill leva efter det subjektets normer, värderingar och föreställningar.

I begreppet *bög* ligger också semantiskt en föreställning om en starkt överdriven sexualitet och sexuell lust som är 'pervers' och homosexuella män är 'perversa'. I romanen gestaltas den åsikten av Johans vän Perra:

”Fan vilken idiot! Jag borde ha sagt något förstås. Ja, han är sån.”
”Vadå?”

⁵³ Svenska akademins ordbok (SAOB). Hämtat från <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> den 5 december, 2010.

⁵⁴ Den svenska översättningen *samhällsgrupp* motsvarar inte till fullo den semantiska betydelsen hos det engelska begreppet. Community i sin engelska kontext betyder en grupp människor med en upplevd gemensam identitet, till exempel african-american-community, latino-community, gay-community o.s.v.

⁵⁵ Olsson 1993, s. 54.

⁵⁶ Connell 2002.

”Sån du vet.” [...] När jag ingenting sa, fortsatte Perras själv;
”Pervers.” [...] ”Bög menar du?” [...] ”Just det! En bögjävel. Det är precis vad han är.”⁵⁷

Diskussionen går senare vidare mot att det är ”sjukt” med bögar och att ”de knullar varann i röven, för fan!”.⁵⁸ Diskussionen tar dock ett abrupt slut när Johan ”klippte till med en rak höger [...]”⁵⁹. Bilden av den översexuella mannen är en vanlig stereotyp gentemot den homosexuella mannen och den ger i sin tur Johan en bild av sig själv som översexuell och 'pervers'. Det vi också har sett är att heteronormativiteten och den heterosexuella matrisen i allra högsta grad är delaktiga i det enskilda performativa arbetet och dikotomin maskulint/feminint dominerar bilden av att det är skillnad mellan män och kvinnor, som upprätthålls kulturellt genom normer och i viss mån i populärvetenskap. För övrigt har vi också sett att subjektskonstruktioner av män/kvinnor tenderar att utesluta, snarare än att införliva, personer i en gemenskap. För Johan blir själv subjektlös för att han är en maskulin homosexuell man, något som inte passar in i något subjekt i Johans föreställningsvärld.

Diskussion

Som vi kan se i analysen så har den fysiska funktionen och reaktionen en viktig del i genuskonstruktionen och vägen mot en sexuell identitet, något som har en tendens att glömmas bort när man diskuterar konstruktion av genus. Det behövs en större förståelse bland forskare och debattörer kring genusfrågor för de fysiska reaktionernas roll tillsammans med de kulturella förväntningar (eller med Connells terminologi: social embodiment) i det performativa genusarbetet. Lust och känslor, erektion och sexuella relationer spelar en mycket stor roll i både unga vuxna och vuxnas genuskonstruktioner men de kan inte ensamma ses som ansvariga i det performativa arbetet. Kulturens förväntningar med dess ständiga närvaro och genusmanuskript finns alltid som en moralkompass och som styr de förväntningar som omvärlden har på oss, men också våra egna värderingar om oss själva. Det vi kan se i analysen är krocken då de kulturella förväntningarna ställs mot Johans fysiska lustreaktioner i de homosexuella situationerna han har i romanen. I en heterosexuell relation hade de fysiska lustkänslorna betraktas som något ' normalt', och även om en viss nervositet är vanlig i det sexuella mötet, hade troligtvis inte dessa följts av den stress och ångest som följer i Johans homosexuella erfarenheter. Det är viktigt att ha en insikt om den heterosexuella förväntan som finns i samhället och som är den norm som samhället utgår ifrån men som är en källa till

⁵⁷ Olsson 1993, s. 90f.

⁵⁸ Ibid. s. 292.

⁵⁹ Ibid. s. 292.

oro och alienering för de individer som inte uppfyller de heterosexuella förväntningarna, eller den heteronormativitet som sätter gränser för hur människor bör leva sitt liv. Det bör påpekas att man inte nödvändigtvis behöver identifiera sig som homosexuell för att bryta mot heteronormativiteten, utan även heterosexuella män och kvinnor begränsas dels på ett sexuellt plan och dels på ett socialt plan.

På samma sätt som heteronormativiteten sätter gränser för hur människor bör leva, så sätter den heterosexuella matrisen upp ramarna för hur människor bör agera performativt. Den heterosexuella matrisen bygger i hög grad på dikotomin maskulint/feminint respektive könen man/kvinna samt den obligatoriska sexuella attraktionen mellan dessa men den dikotomin placerar orimliga förväntningar på människor och hur man bör agera i samhället. Det är, menar jag, inte en orimlig begäran att människor ska få möjlighet att agera performativt på de sätt som passar dem bäst. I romanen blir det en oerhörd belastning för Johan att ständigt uppleva en konflikt mellan sin maskulina identitet och sin homosexuella identitet för den heterosexuella matrisen medger inte en kombination där en maskulin man kan tillåtas vara sexuellt attraherad av en annan man. Istället för att beskriva Johan som enbart en maskulin man är det kanske av större intresse att även införa hans manliga femininitet i resonemanget och medge en väv där det maskulina och det feminina tillsammans bildar en personlighet och en sexuell identitet, där maskulinitet/femininitet är två sidor av samma mynt.

Istället för att fokusera på skillnaden mellan könen eller att försöka konstruera ett subjekt som innesluter män respektive kvinnor bör vi istället se till de egenskaper som vi som människor innehar. Hur brett och vagt subjekt vi än gör av män respektive kvinnor kommer det alltid att finnas individer som lever utanför subjektets definition och det kan näppeligen sägas vara målet med att definiera ett subjekt att utesluta individer. Istället för att se varandra i första hand som kön så borde karaktären och egenskaper lyftas fram hos individen. Det kan låta som en kliché men det är först när vi slutar se varandra med förutfattade meningar utifrån en snäv subjektsuppfattning som vi först verkligen kan se och förstå varandra.

Hos blivande och yrkesverksamma lärare måste det finnas en förståelse för att inte alla elever kan, eller vill, leva efter heteronormativiteten och för att inbjuda alla elever till en gemenskap bör vi försöka gå utanför de föreställningar om tjejer och killar som finns i samhället och se till individerna i klassrummen. Det bör inte finnas en ovilja eller oförmåga hos (svensk)lärare att ta upp frågor som rör sexualitet och andra kombinationer än maskulina män och feminina kvinnor och visa på att alla olika kombinationer av sexualitet och genus är olika alternativ och inget av dessa alternativ är bättre eller sämre än något annat. Men för att lärare ska kunna ta upp frågor kring sexualitet och genus måste det finnas en adekvat

utbildning i ämnet, och som jag skrev i inledningen så måste det ske förändringar i lärarrollen, lärarutbildningen och styrdokumentet. Det bör specificeras att lärarens uppdrag också är att synliggöra sociala normer, samt att diskutera olika sexuella läggningar och därigenom göra eleverna medvetna om olika sorters genuskonstruktioner.

Didaktisk avslutande diskussion

För att återkoppla till Molloy och Rosenblatts teorier (som presenterades tidigare under det didaktiska teoriavsnittet) finns det en mängd olika möjligheter att arbeta med romaner av typen *Spelar roll* i klassrummet. Ett förslag är att utgå ifrån modellen förankring – läsning – diskussion – avslutning för att uppnå en så bra transaktion som möjligt. Fördelen med den här modellen är att man förbereder eleverna före genomläsningen och på så sätt banar väg för en mer givande diskussion. En bra förankring kan vara en kortare introduktion till ämnet *genus* där man som pedagog förklarar vad som menas med begreppen *man/kvinna* och *maskulint/feminint* så att eleverna har en vokabulär att utgå ifrån. Här kan det vara bra att visa kortare exempel på könsöverskridande i litteratur och film, som till exempel Ulf Starks roman (eller TV-serie) *Dårfinkar och dånickar*⁶⁰ eller Ninni Holmqvists novellsamling *Kostym*⁶¹. Poängen är att påvisa att kön inte är statiska och endimensionella utan att det finns en frihet att välja själv om man vill följa eller bryta mot genusmanuskriptet.

Själva genomläsningen av romanen *Spelar roll* kan ta en viss tid i anspråk, även om romanen är förhållandevis lättläst, men den transaktion man kan få ut ifrån romanen är inte att underskatta. Romanen visar på de olika genus- och maskulinitetsstrukturer som finns i vilket klassrum som helst och det är relativt lätt för eleverna att känna igen sig i miljöerna som gestaltas i romanen. Det skapar en känsla av igenkänning men utifrån det icke-heterosexuella perspektivet blir det samtidigt en främmandegöringseffekt, vilket ger en god grund för en lyckad transaktion. Om det finns en önskan om att hellre arbeta med en novell kan jag rekommendera ”Brokeback mountain” från Annie Proulx’s novellsamling *Berättelser från vidderna*.⁶² För en maskulinitetsanalys av huvudpersonerna av den novellen, se min B-uppsats

⁶⁰ Ulf Stark: *Dårfinkar och dånickar* (Stockholm, 1984). *Dårfinkar och dånickar* handlar om Simone som blir misstagen för Simon när hon börjar i en ny klass. Det som är intressant med novellen/serien är att Simone väldigt aktivt väljer att följa ett maskulint genusmanuskript och hon har en fullständig förståelse för de mekanismer som finns inom maskuliniteten. För en utmärkt genusanalys av *Dårfinkar och dånickar* se Lina Wolvings B-uppsats ”När Simone blev Simon – En analys av könsöverskridandet i Ulf Starks ungdomsroman *Dårfinkar och dånickar*” (B-uppsats. Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion vid Göteborgs universitet. Göteborg, 2010).

⁶¹ Ninni Holmqvist: *Kostym* (Stockholm, 1995). Novellsamlingen *Kostym* har en samling olika noveller som alla på något sätt är könsöverskridande. Det kan till exempel handla om pronomenfria noveller där det är upp till en själv att avgöra (om man nu önskar det) vilket kön det kan röra sig om utifrån kontexten.

⁶² Annie Proulx: ”Brokeback mountain” i *Berättelser från vidderna* (Stockholm, 2002).

”Hårda kyssar och mjuka kramar – Om användandet av maskulina och feminina attribut i novellen *Brokeback mountain*”.⁶³

För att återgå till romanen *Spelar roll* anser jag att den lägger en god grund för vidare diskussioner kring sexualitet överlag. Även om det är mycket viktigt att diskutera frågor som rör sociala normer och konstruktioner får man inte glömma kroppens betydelse i genuskonstruktionen. I både högstadiet och gymnasiet är kärlek och sex en mycket stor del av ungdomarnas vardag, men det återspeglas inte alltid i den litteratur som eleverna läser i skolan. Som lärare bör man inte undvika att diskutera sex och sexualitet med eleverna även om det finns en vedertagen bild av att det är penibelt att nämna ordet sex för eleverna. Utgår man ifrån romanen finns det all möjlighet att diskutera allt från masturbering, till hetero- och homosexuella samlag och relationer på ett lättamt och pedagogiskt sätt.

Jag anser att man måste gå från en heteronormativ litteraturundervisning till en *queerdidaktisk* undervisning om lärare ska uppnå en ökad tolerans hos eleverna. Som lärare kan man inte utgå ifrån att alla elever är heterosexuella och att de önskar att leva efter förbestämda genusmanuskript. Som lärare är det ens skyldighet att visa på att det finns andra sätt att leva på än en heterosexuell samlevnad och att det inte heller är fel. Att undervisa i queerdidaktik är inte svårt: det handlar bara om att spegla samhället i högre grad. Queerdidaktiken är framtiden, en framtid där inga elever får utestängas för att det inte passar in i rådande normer och subjekspositioner utan där man helt enkelt får lov – att vara sig själv.

⁶³ Daniel Berglund: ”Hårda kyssar och mjuka kramar – Om användandet av maskulina och feminina attribut i novellen *Brokeback mountain*” (B-uppsats. Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion vid Göteborgs universitet. Göteborg, 2010).

Litteraturlista

Tryckta källor

- Butler, Judith: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (New York; London, 1999)
- Butler, Judith: *Undoing Gender* (New York; London, 2004)
- Connell, R.W.: *Gender* (Cambridge, 2002)
- Connell, R.W.: *Masculinities* (Berkley; Los Angeles 1995)
- Dysthe, Olga. *Det flerstämmiga klassrummet* (Lund, 1996)
- Halberstam, Judith: *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Life* (New York, 2005)
- Molloy, Gunilla: *Att läsa skönlitteratur med tonåringar* (Lund, 2003)
- Olsson, Hans: *Spelar roll* (Stockholm, 1993)
- Rosenblatt, Louise M.: *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa* (Lund, 2002)

Internetkällor

- Ek, Torbjörn: ”Obama stöttar unga – med film”. Artikel om självmord relaterade till homosexualitet: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article8013459.ab>. *Aftonbladet* 25.10.2010
- ”Kropp och knapp – 5000 barn och unga om identitet och sexualitet”: <http://kpwebben.se/om-kp/press/Komplett-undersokning-2010.pdf>. *Kamratposten* 9.11.2010
- *Lpf 94*: www.skolverket.se. Skolverket 30.11.2010
- *Lpo 94*: www.skolverket.se. Skolverket 30.11.2010

Otryckta källor

- Berglund, Daniel: ”Hårda kyssar och mjuka kramar - Om användandet av maskulina och feminina attribut i novellen Brokeback mountain” (B-uppsats. Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet. Göteborg, 2010)
- Wolving, Lina: ”När Simone blev Simon – En analys av genusöverskridandet i Ulf Starks ungdomsroman Dårfinckar och dånickar” (B-uppsats. Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion vid Göteborgs universitet. Göteborg, 2010)